

Активні методи і форми навчання

Пасивний (репродуктивний) тип навчання

Студент виступає «об'єктом» навчання, має засвоїти й відтворити матеріал, переданий йому викладачем, текстом підручника – тобто джерелом правильних знань.

До відповідних методів навчання належать методи, за яких студенти лише слухають і дивляться (лекція-монолог, читання, пояснення, демонстрація і відтворювальне опитування студентів).

Студенти як правило не спілкуються один з одним і не виконують творчих завдань.

Активне навчання

Такий тип навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність студентів.

Студент виступає «суб'єктом» навчання, виконує творчі завдання, вступає в діалог з викладачем.

Інтерактивне навчання

Навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії студентів.

Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, навчання у режимі бесіди, діалогу, дії.

Отже, у дослівному розумінні інтерактивним може бути названий метод, в якому той, хто навчається, є учасником, тобто здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо. Він не виступає лише слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, власне створюючи це явище.

Інтерактивне, або взаємодіюче, навчання, яке забезпечує найкращу запам'ятовуваність з точки зору фізіології нервової системи.

Слово “інтерактив” прийшло до нас з англійської мови від слова „interact”, де „inter” - спільний і „act” - діяти. Таким чином, інтерактивний - готовий до спільних дій, діалогу. Такі підходи до навчання не є повністю новими для української школи.

Частково вони використовувалися ще в перші десятиліття минулого сторіччя і були поширені в педагогіці і практиці української школи в 20-ті роки масштабного реформування освіти. Використовувані у той час бригадно-лабораторний і проектний методи, робота в парах змінного складу, виробничі екскурсії були передовими не тільки в радянській, але і в світовій педагогіці.

Термін „інтерактивне навчання” означає певний порядок інформаційної взаємодії між суб'єктом навчального процесу і навчальним середовищем.

Лекція – 5% засвоєння

**Читання – 10%
засвоєння**

**Відео/аудіо матеріали –
20% засвоєння**

**Демонстрація – 30%
засвоєння**

Дискусійні групи – 50% засвоєння

Практика через дію – 75% засвоєння

**Навчання інших/ застосування отриманих
знань одразу – 90% засвоєння**

Робота в малих групах

Методика роботи в малих групах відрізняється від традиційного навчання тим, що весь робочий процес відбувається в рамках невеликого колективу, - в так званій "малій групі", де готується і обговорюється весь навчальний матеріал, який потім пропонується для критичного аналізу всієї групи.

Викладач виступає як організатор заняття, учасник дискусії, консультант.

Принципи організації занять за методом “малих груп” :

- Принцип демократизації відносин викладача і студента;
- Принцип організації роботи в умовах психологічного комфорту;
- Принцип самонавчання як головний в навчальному процесі;
- Принцип особистого внеску кожного члена малої групи;
- Принцип проблемності в розкритті навчального матеріалу.

Поради для студентів

- Починайте висловлюватись за бажанням, а потім - по черзі;
- Дотримуйтесь правил активного слухання, не переривайте один - одного;
- Обговорюйте ідеї, а не студентів, які їх висловили;
- Утримуйтесь від оцінювання учасників групи;
- Намагайтеся вислухати кожного із членів групи, прийняти одностайне рішення;
- У процесі гри потрібно обов'язково дотримуватися визначеного часу.

Переваги у застосуванні інтерактивних методик

Отже, групова форма роботи в порівнянні з іншими має низку переваг:

- 1) за той самий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший;
- 2) висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- 3) формується вміння співпрацювати;
- 4) формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між дітьми;
- 5) розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, контроль, самоконтроль).

Ділова гра

Ділова гра – метод активного соціального навчання, належить до тренінгів. Особливість цього методу в імпровізованому розігруванні учасниками гри різних ролей у заданій проблемній ситуації.

Мета гри – забезпечення переходу від пізнавальної мотивації до професійної у зв'язку з появою потреби в знаннях і їх практичному використанні в умовах навчального процесу, що наближений до реальних умов лікувальних закладів. У грі використовуються прийоми, що розкріпачують студентів, викликають бажання розв'язати проблеми під час гри.

Рольова гра

Рольова гра – є простішим методом порівняно з діловою грою, що потребує менших затрат часу та засобів на розробку та впровадження.

Взаємодія учасників ігрового заняття може здійснюватися, зокрема, у вигляді дискусій. Такий метод викликає великий інтерес у студентів.

Наприклад, на заняттях з правознавства кожна з малих груп повинна представити перед іншими правову ситуацію на запропоновану тему: «Працевлаштування», «Звільнення з роботи», «Звільнення з роботи за ініціативою власника», «Матеріальна відповідальність робітника». Команди повинні розв'язати ці ситуації, прокоментувати їх, дати оцінку гри учасників, зробити висновки.

Діалог

Це спільний пошук групами узгодженого рішення, результатом якого є підсумковий текст, перелік, ознак, схеми тощо. Діалог виключає протистояння, критику позиції тієї чи іншої групи. Всю увагу слід зосередити на сильних моментах у позиції інших.

Групу ділимо на 5-6 робочих груп і групу експертів із сильних студентів. Робочі групи отримують 5-10 хвилин для виконання завдання. Група експертів складає свій варіант виконання завдання, стежить за роботою груп і контролює час.

Групи обговорюють і доповнюють її і до зошитів занотовують остаточний варіант (приміром, таким чином студенти можуть визначити основні риси ринку, підприємництва, проблеми формування ринкової економіки тощо).

Мозковий штурм

Це ефективний метод колективного обговорення, пошуку рішень, що спонукає учасників до творчості. Сприяє вільному вираженню думок усіх учасників і допомагає розв'язувати конкретні проблеми.

Викладач називає проблему і запрошує взяти участь у її обговоренні шляхом колективного обдумування – «мозкового штурму», який організовується за такими етапами:

1. Обрана вами тема чи проблема записується на папері чи на дошці, щоб під час роботи цей запис був перед очима.
2. Усі учасники штурму висувають ідеї щодо вирішення проблеми. Вони можуть бути будь-якими, навіть фантастичними.
3. Студент записує на дошці всі пропозиції однокурсників.
4. Коли присутні вважатимуть кількість поданих ідей достатньою, їх висування припиняється.
5. Після того, як ідеї зібрано, їх групують, аналізують, вдосконалюють.

Дискусія

Дискусія - це групове обговорення проблемного питання, що дозволяє з'ясувати (можливо, змінити) думки, позиції й установки учасників дискусії в процесі безпосереднього спілкування. Дискусія дозволяє побачити проблему з двох боків, вчить обґрунтовувати свою думку та переконувати інших, вчить культурі полеміки, вмінню прислуховуватися до інших поглядів.

Структурно дискусія складається з 4 взаємопов'язаних компонентів: мотиваційний, який створює потребу брати участь у дискусії; пізнавальний, який охоплює знання про предмет дискутування та розуміння суті проблемної ситуації; операційно-комунікативний, який включає вміння вести дискусію, здійснювати логічні операції; емоційно-логічний, що відповідає за емоційне переживання, взаємні стосунки, мотиви, оцінки.

Види дискусій

1. "круглий стіл": бесіда, у якій на рівних бере участь невелика група студентів (до 5 чоловік), відбувається обмін думками як між студентами, так і з "аудиторією" (решта класу);

2. "засідання експертної групи" ("панельна дискусія"): спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4-5 студенти з визначеною заздалегідь головою) та обговорення доповіді (досить стислої, у якій кожен доповідач висловлює свою позицію);

3. "форум": обговорення, що нагадує "засідання експертної групи", у ході якого ця група обмінюється думками з "аудиторією";

4. "дебати": формалізоване обговорення, яке побудоване на основі виступів учасників-представників двох протилежних команд-суперників та заперечень до цих виступів;

5. "засідання суду": обговорення, що імітує слухання справи у суді, на якому розподіляються чітко ролі всіх учасників.

Правила дискусії

1. Доброзичливе ставлення і увага до кожного учасника.
2. Утримання від схвальних або несхвальних висловлювань.
3. Зосередження всієї дискусії на темі, фіксація уваги учасників на питаннях, які обговорюються.
4. Стислість, змістовність, аргументованість як у процесі дискусії, так і під час підведення підсумків.
5. Загальний висновок - не кінець роздумам над проблемою, а наступний крок у дослідженні нової теми.

Пошук інформації

Різновидом роботи в малих групах є командний пошук інформації, використовується з метою поживлення сухого, нецікавого фактичного матеріалу.

Для груп викладач розробляє питання, відповіді на які можна знайти в різних джерелах інформації.

Це можуть бути документи, довідкові видання, роздатковий матеріал, доступна інформація з комп'ютерної мережі Інтернет, пам'ятки матеріальної культури та ін.

Кожна група отримує запитання з теми заняття, визначається час на пошук та аналіз інформації. У кінці заняття заслуховуються повідомлення від кожної групи, які потім доповнюються всією академічною групою студентів.

Коло ідей

Мета - розв'язання гострих суперечливих питань, складання переліку ідей і залучення всіх студентів до обговорення поставленого питання.

Можна застосовувати цей метод, коли всі групи мають виконувати одне й те ж саме завдання, що складається з кількох питань (позицій). Питання групи представляють по черзі.

Акваріум

Ця форма діяльності студентів ефективна для розвитку спілкування в малій групі, удосконалення вміння дискутувати й аргументувати свою думку. Найкраще використовувати на етапі, коли студенти мають певні навички групової роботи.

Організація роботи в "Акваріумі" передбачає таке: студенти об'єднуються у дві-чотири групи і викладач ознайомлює їх із завданням; одна із груп сідає в центрі або на початку середнього ряду в аудиторії, де стоять столи й утворює коло; далі група розпочинає обговорення проблеми за алгоритмом:

- прочитати вголос ситуацію;
- методом дискусії обговорюють її в групі;
- до спільного рішення група має прийти за 3-5 хвилин.

Решта студентів у цей час слухають, не втручаючись у перебіг обговорення і спостерігають, чи дотримуються учасники дискусії правил її проведення. По завершенні відведеного для дискусії часу група повертається на свої місця, а викладач ставить такі запитання:

- Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо аргументованою, доведеною?
- Який з аргументів вважаєте найбільш перспективним?

Тривалість такої бесіди проводиться 2-3 хвилини. Потім місце в "акваріумі" займає інша група, яка обговорює наступну ситуацію.

Кейс-метод

Надзвичайно ефективним є такий вид роботи, як кейс-метод (від англ. Case study – вивчення ситуації), відомий у вітчизняній освіті як метод ситуативного навчання на конкретних прикладах). Існують наступні типи кейсів: кейс-випадок, кейс-вправа, кейс-ситуація.

Кейс-випадок

Це короткий кейс, який розповідає про окремий випадок. Його можна використовувати під час лекції, для того, щоб проілюструвати певну ідею або підняти питання для обговорення. Даний кейс можна прочитати дуже швидко і тому студентам не треба готуватися вдома.

Кейс-вправа

Надає студенту можливість застосовувати на практиці здобуті навички. Найчастіше використовується там, де необхідно провести кількісний аналіз.

Кейс-ситуація

Класичний кейс, що вимагає від студента аналізу ситуації. У ньому найчастіше ставляться запитання: «Чому ситуація набула такого розвитку і як становище можна виправити?».

Кейс-ситуація, як правило, вимагає чимало часу для ознайомлення, тому з метою економії часу бажана попередня підготовка вдома.

Схема роботи над кейсом-ситуацією:

1. Аналіз – пошук причин появи симптомів.
2. Виявлення справжньої причини.
3. Пошук варіантів рішення.
4. Вибір оптимального рішення.
5. Реалізація.
6. Контроль.

Метод «Прес»

Застосовується для вироблення вміння аргументувати свою відповідь: студент висловлює думки з приводу певної проблеми, використовуючи такі словесні форми:

- Я вважаю, що ...
- Оскільки ...
- Наприклад ...
- Таким чином ...

Проблемна лекція

Проблемною є така лекція, що містить у собі проблемні, дискусійні твердження, варіанти вирішення яких досягаються обов'язковим обговоренням їх між усіма присутніми.

Цьому передуює монолог викладача, в якому він вводить слухачів у проблему, вказує на можливі підходи до її аналізу на матеріалі співставлення різних факторів та теорій і знайомить з деякими умовами та прецедентами її розв'язання, створюючи тим самим ґрунт для проблематизації зовнішнього діалогу.